FAKULTA EKONOMICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

T A
Č R

Budoucnost venkova a malých měst: trendy, vize a možnosti řešení

Jiří Ježek
Západočeská univerzita v Plzni
jezekji@kge.zcu.cz

Seminář „Venkov 2020“, Praha, 6. února 2020

Foresight jako nástroj systematického uvažování o možných variantách (scénářích) budoucího vývoje

Obr. 2: Pozice foresightu v procesu tvorby strategických znalostí

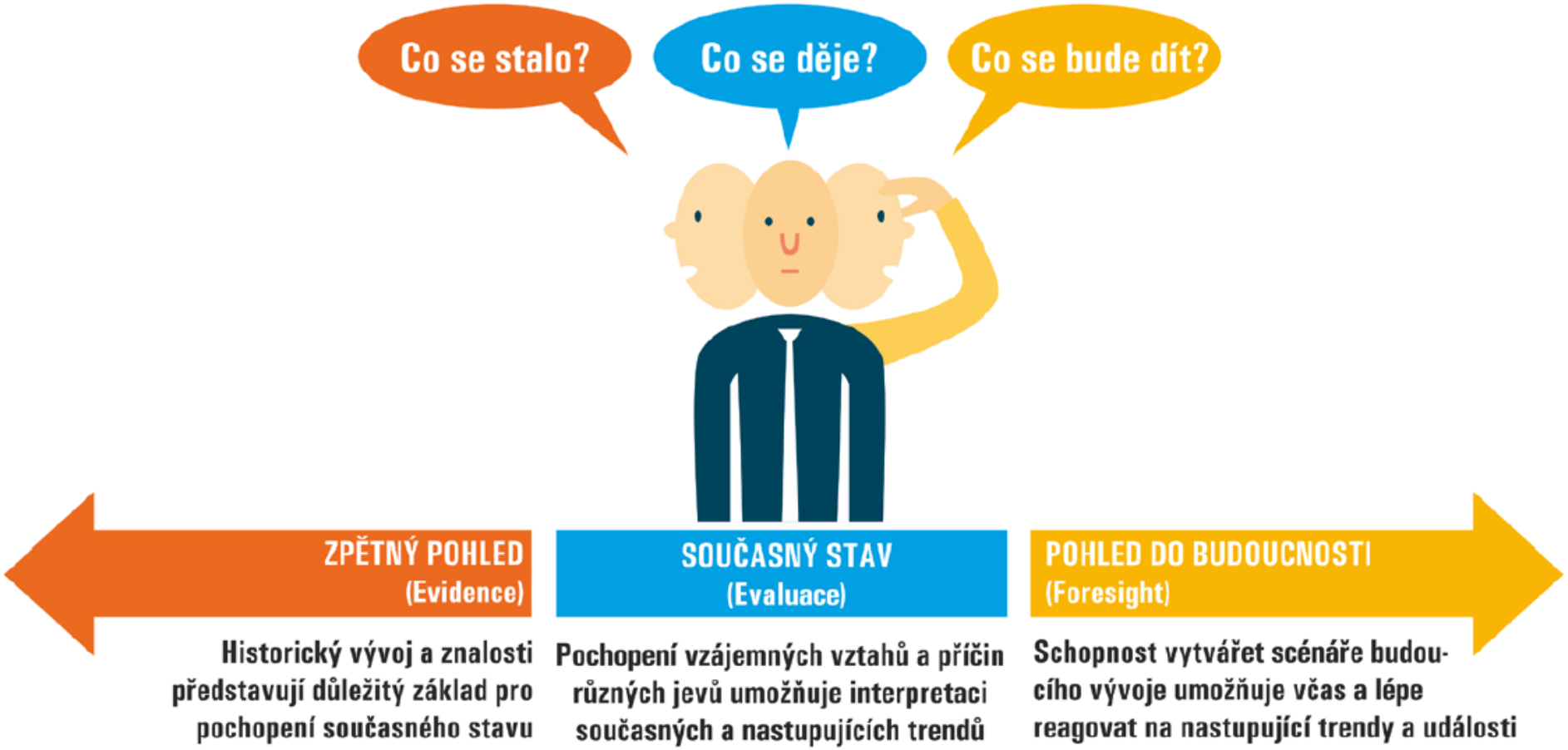

Trendy a rozvojové výzvy venkova a malých měst v České republice

–

podle tematických oblastí

1. Demografický vývoj sídel

- **Pokles počtu obyvatel, odchod mladých, vzdělaných a podnikavých lidí z venkova a malých měst do větších měst a metropolitních regionů**
- **Stárnutí populace**

2. Občanská vybavenost

- Rostoucí požadavky lidí na občanskou vybavenost a na její kvalitu
- Koncentrace občanského vybavení (maloobchod, školství, zdravotnictví, sociální služby, kultura, sport) do centrálních míst vyššího řádu – přeskakování center nejnižšího řádu

Graf 5: Vybavenost obcí v závislosti na jejich populační velikosti.[28]

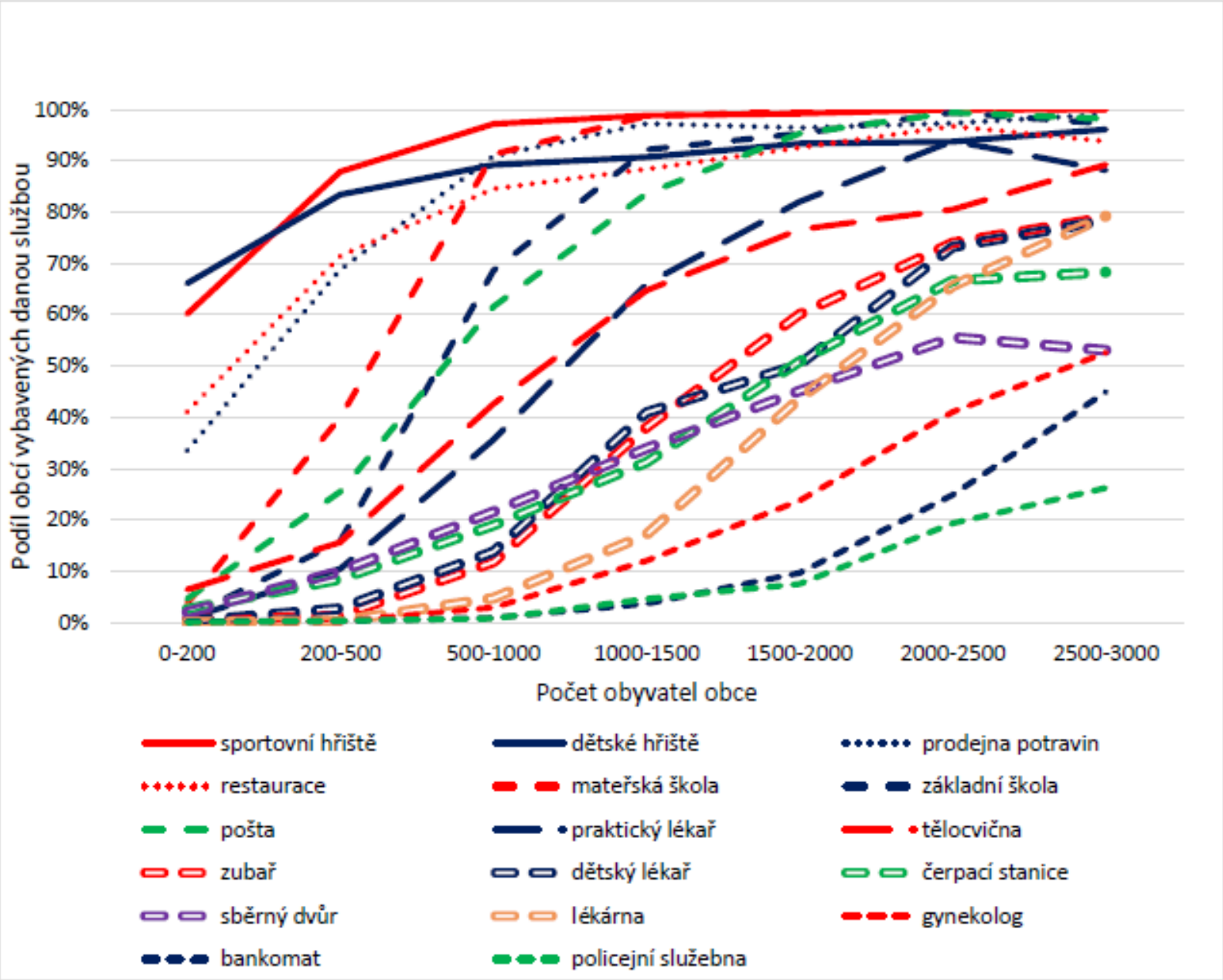

[28] Bernard, J.: Změny vybavenosti venkovských obcí základními službami a dopady na jejich obyvatele, realizováno v rámci programu ÉTA TA ČR, 2018-2020. Data ČSÚ, SMS ČR, MŠMT, 2019.

3. Doprava a mobilita

- **Rostoucí mobilita lidí a jejich nároky na dostupnost sídel**
- **Budování regionálních/ mikroregionálních integrovaných dopravních systémů**
- **Hledání alternativních způsobů mobility, odpovídajících potřebám jednotlivých sídel** (dostupných pro všechny sociální skupiny obyvatelstva: seniory, školáky, občany se sníženou mobilitou apod.)

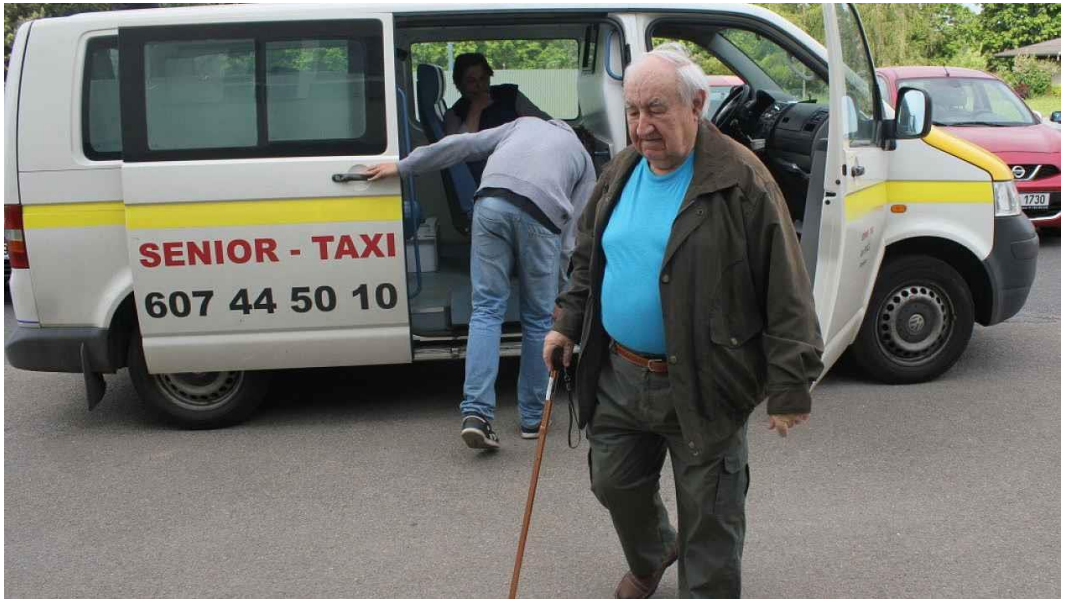

4. Přechod od průmyslové k postindustriální/ digitální společnosti

- **Ekonomické a strukturální změny. Pokles počtu pracovních míst, rostoucí význam znalostní ekonomiky: přechod k postindustriální ekonomice**
- **Rostoucí konkurence mezi městy, hledání konkurenčních výhod, diferencované možnosti ekonomické profilace, využívání místních zdrojů** (přírodní zdroje, tradice, kultura, kreativita), cestovní ruch a gastronomie, ekologické zemědělství, péče o kulturní krajinu, zelená ekonomika, stříbrná ekonomika)
- **Rozvoj alternativních forem podnikání.** Od družstevnictví až po sociální a komunitní podnikání
- **Nové formy lokálně ekonomického myšlení** (sdílená ekonomika, důraz na regionální soběstačnost a nezávislost, orientaci na přímý prodej zemědělských výrobků…)

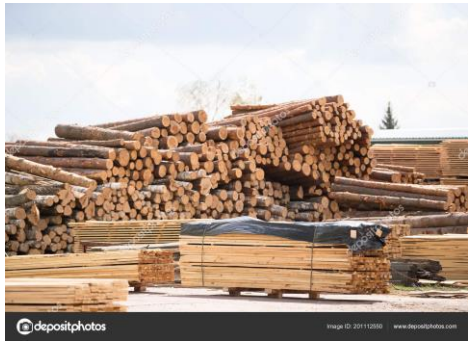

5. Digitalizace a smart technologie

- **Rozvojem digitalizace mohou být do budoucnosti kompenzovány některé nevýhody venkova a malých měst.**
- **Moderní technologie představují cestu k inovacím a k ekonomickému a sociálnímu rozvoji.**
- **Internet, chytrá doprava, odpadové hospodářství apod.**

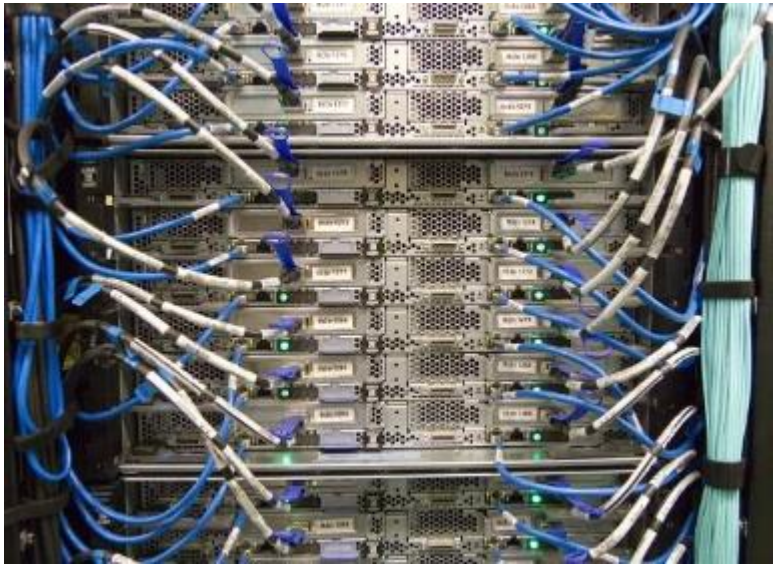

Obrázek 5-3. Regiony ČR podle potenciálu kreace nových pracovních příležitostí souvisejících s digitalizací.

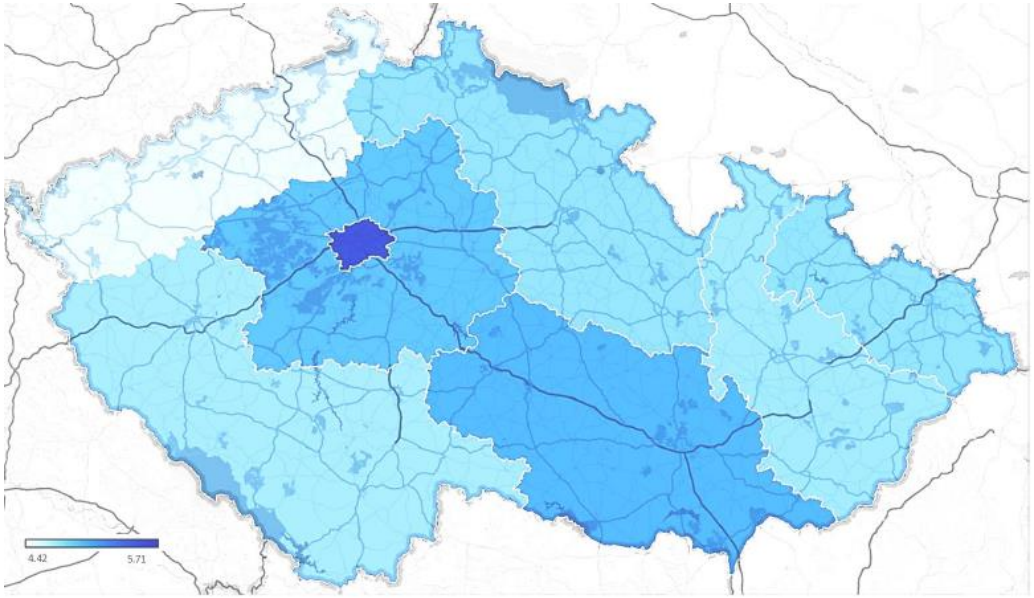

Zdroj: Chmelař a kol. 2015 (převzato)

Pokrytí ČR vysokorychlostním internetem

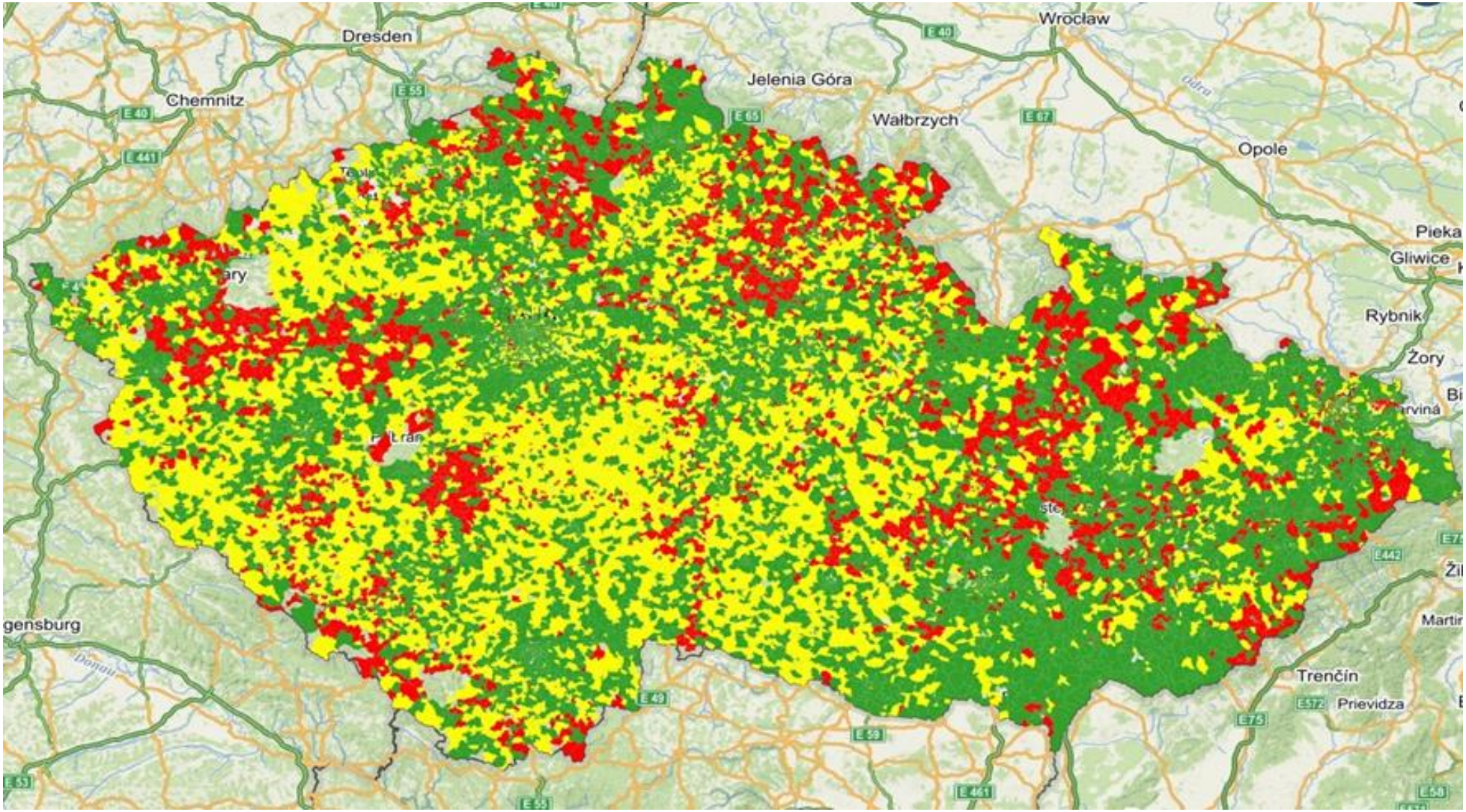

6. Urbanistický vývoj

- **Růst zastavěných ploch (plošné rozšiřování sídel)** a s tím spojené problémy se zajištěním technické infrastruktury
- **Problémy s nevyužívanými domy, podnikatelskými areály (brownfieldy)**
- **Potřeba revitalizace sídel a jejich center, jak fyzická, tak funkční (sociální, setkávání lidí)**

Problémy center malých měst

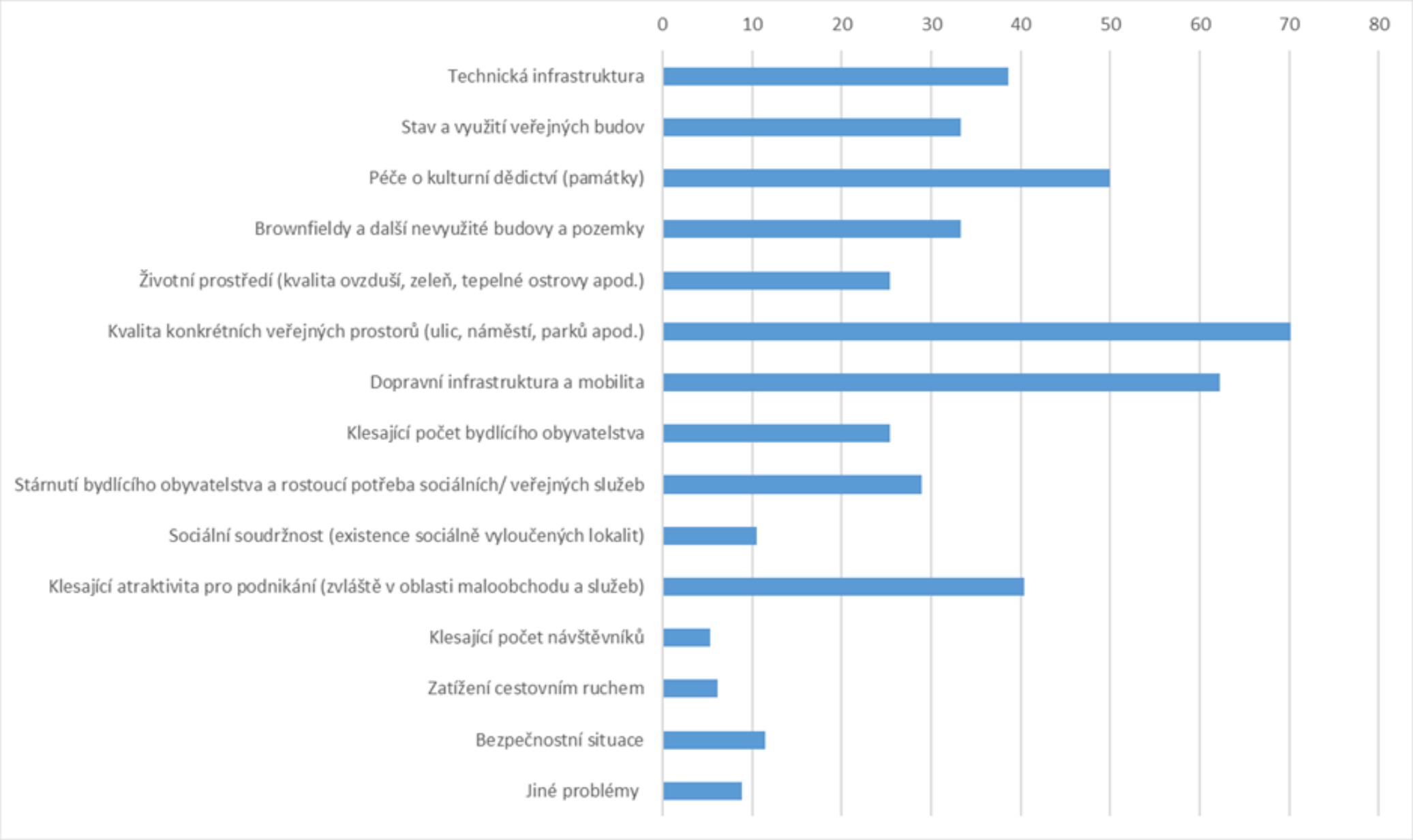

7. Spolupráce obcí

- **Omezenost finančních zdrojů limitujících rozvoj obcí**
- **Nadmístní (meziobecní, mikroregionální spolupráce) se stává stále důležitějším nástrojem, jak řešit problémy malých obcí a měst**

MARIÁNSKOLÁZEŇSKO

DOBROVOLNÝ SVAZEK OBCÍ

Příklad: Kooperační prostory v Horních Francích

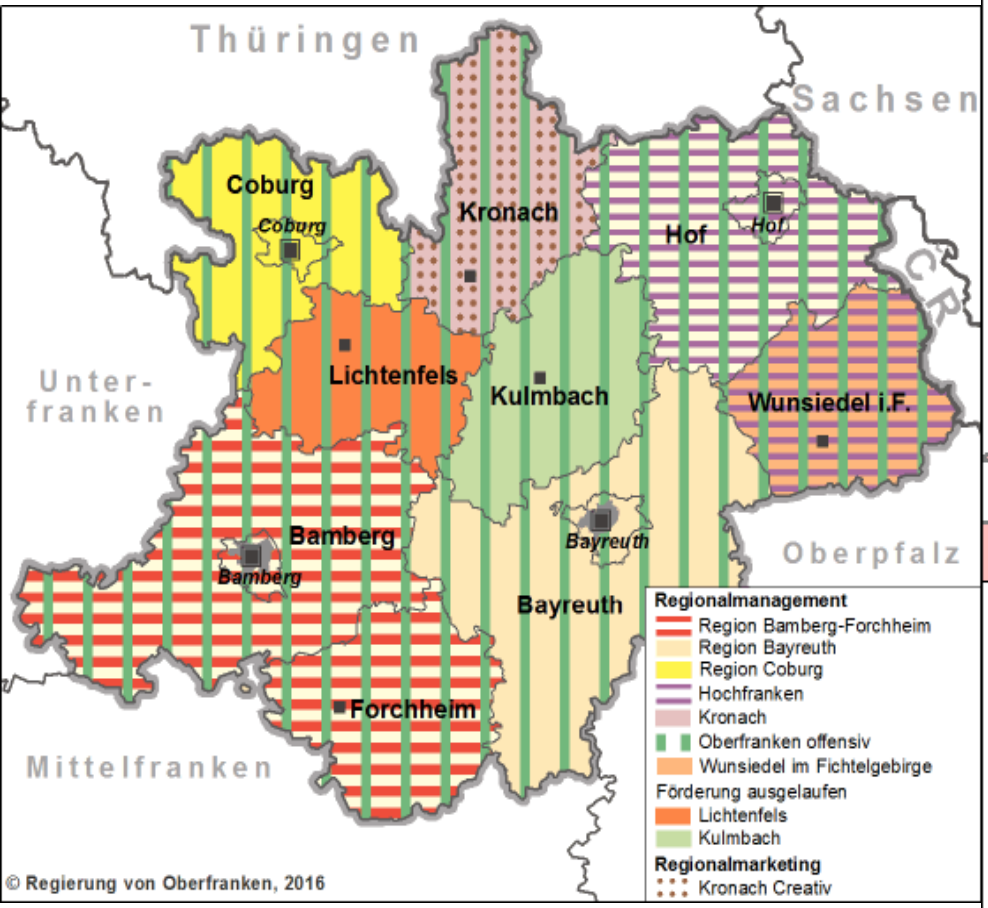

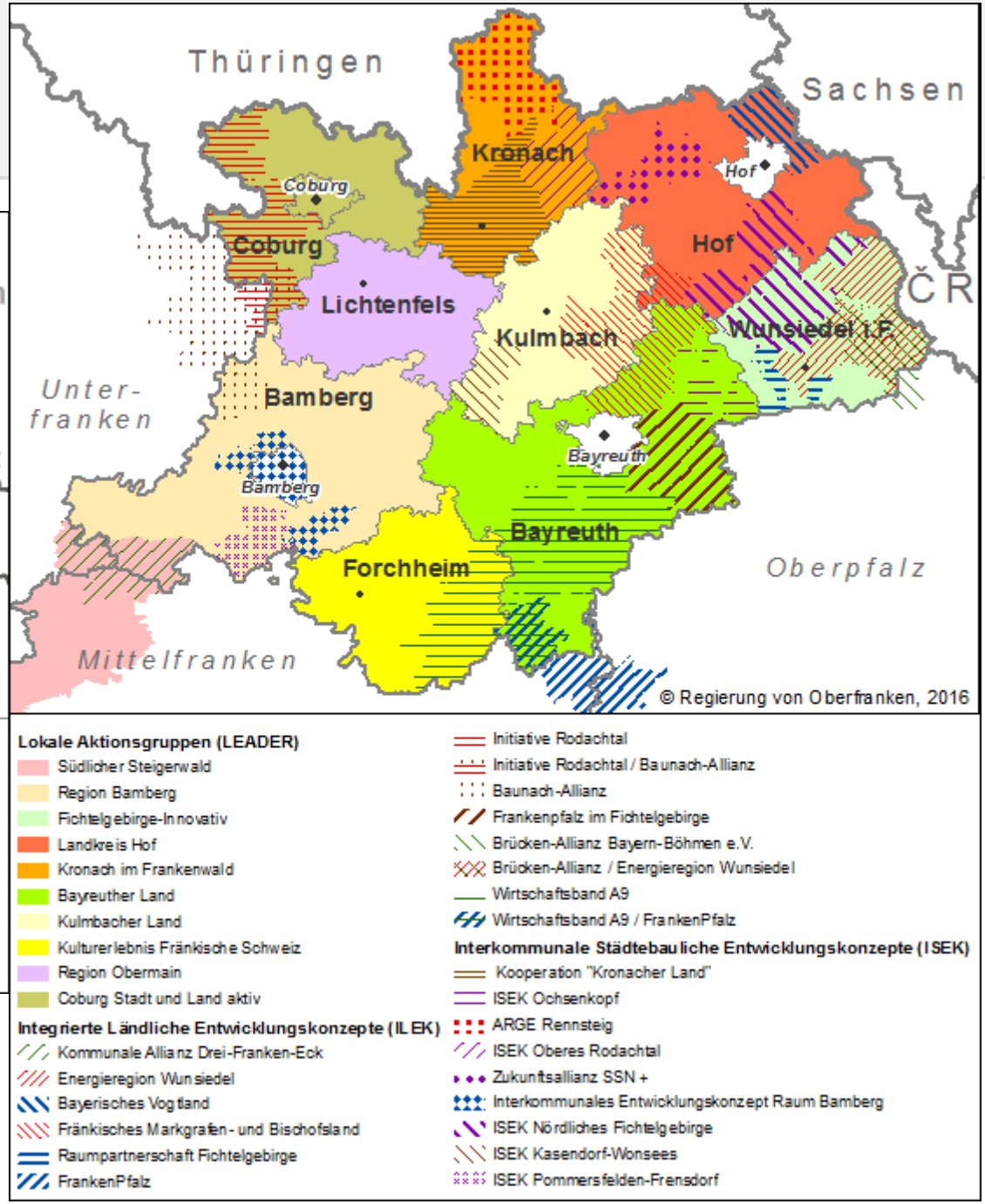

Výzkum rozvojových problémů, budoucích výzev a investičních potřeb (venkovských) obcí v ČR

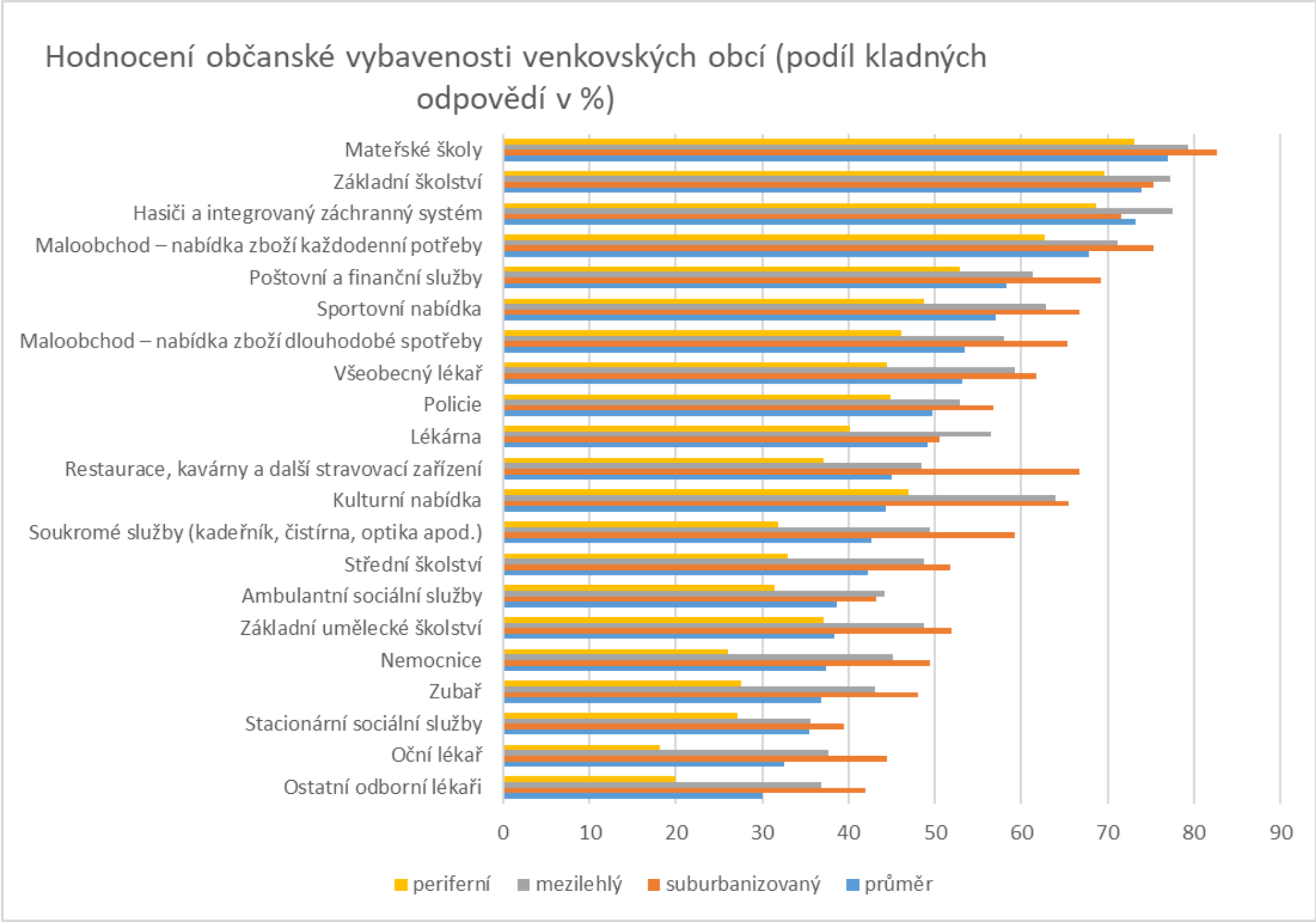
Hodnocení občanské vybavenosti venkovských obcí (podíl kladných odpovědí v %)
Mateřské školy
Základní školství
Hasiči a integrovaný záchranný systém
Maloobchod – nabídka zboží každodenní potřeby
Poštovní a finanční služby
Sportovní nabídka
Maloobchod – nabídka zboží dlouhodobé spotřeby
Všeobecný lékař
Policie
Lékárna
Restaurace, kavárny a další stravovací zařízení
Kulturní nabídka
Soukromé služby (kadeřník, čistírna, optika apod.)
Střední školství
Ambulantní sociální služby
Základní umělecké školství
Nemocnice
Zubař
Stacionární sociální služby
Oční lékař
Ostatní odborní lékaři
0
10
20
30
40
50
60
70
80
90
periferní
mezilehlý
suburbanizovaný
průměr

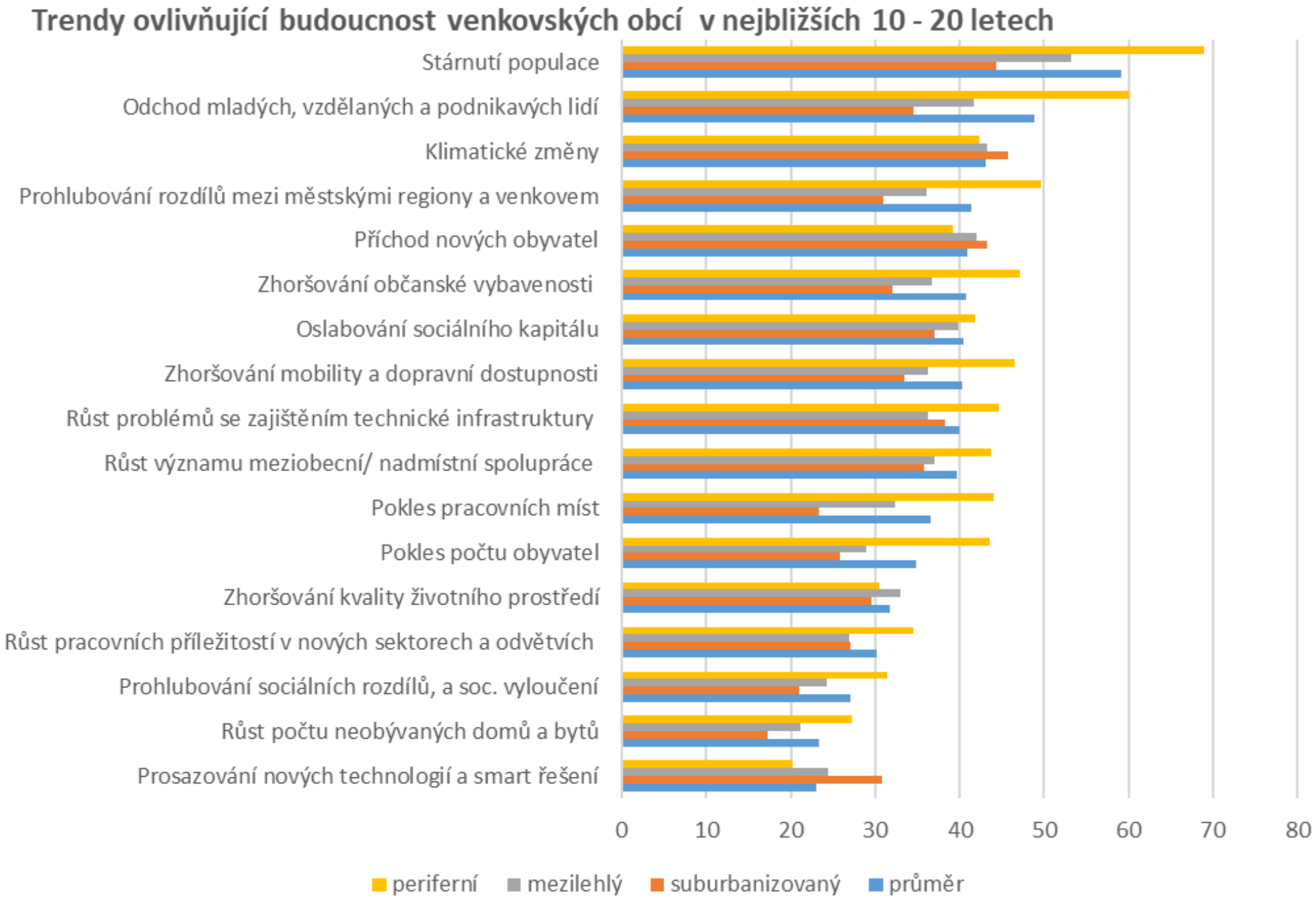
Trendy ovlivňující budoucnost venkovských obcí v nejbližších 10 - 20 letech
Stárnutí populace
Odchod mladých, vzdělaných a podnikavých lidí
Klimatické změny
Prohlubování rozdílů mezi městskými regiony a venkovem
Příchod nových obyvatel
Zhoršování občanské vybavenosti
Oslabování sociálního kapitálu
Zhoršování mobility a dopravní dostupnosti
Růst problémů se zajištěním technické infrastruktury
Růst významu meziobecní/ nadmístní spolupráce
Pokles pracovních míst
Pokles počtu obyvatel
Zhoršování kvality životního prostředí
Růst pracovních příležitostí v nových sektorech a odvětvích
Prohlubování sociálních rozdílů, a soc. vyloučení
Růst počtu neobývaných domů a bytů
Prosazování nových technologií a smart řešení
0
10
20
30
40
50
60
70
80
periferní
mezilehlý
suburbanizovaný
průměr

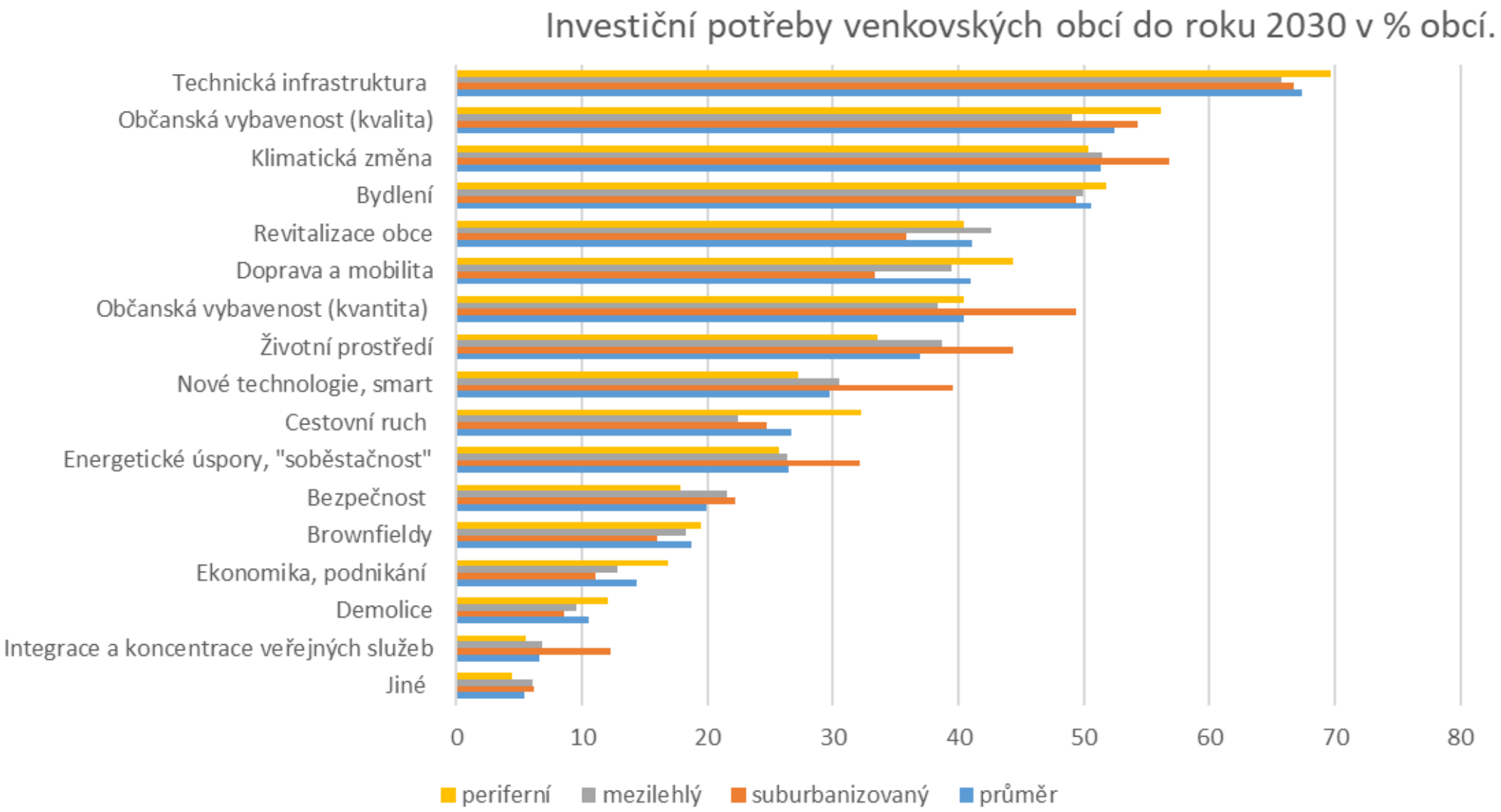
Investiční potřeby venkovských obcí do roku 2030 v % obcí.
Technická infrastruktura
Občanská vybavenost (kvalita)
Klimatická změna
Bydlení
Revitalizace obce
Doprava a mobilita
Občanská vybavenost (kvantita)
Životní prostředí
Nové technologie, smart
Cestovní ruch
Energetické úspory, "soběstačnost"
Bezpečnost
Brownfieldy
Ekonomika, podnikání
Demolice
Integrace a koncentrace veřejných služeb
Jiné
0
10
20
30
40
50
60
70
80
periferní
mezilehlý
suburbanizovaný
průměr

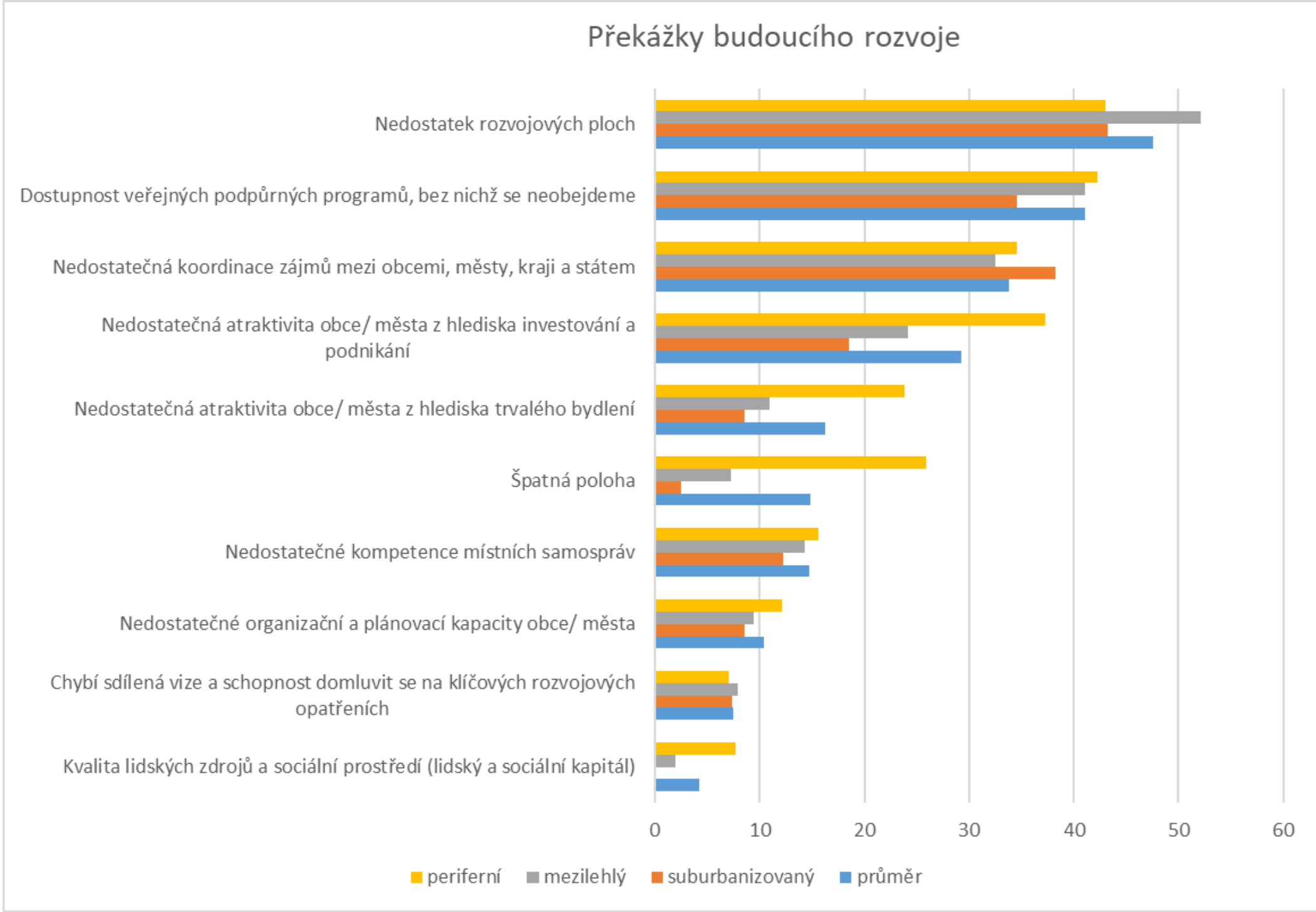
Překážky budoucího rozvoje
Nedostatek rozvojových ploch
Dostupnost veřejných podpůrných programů, bez nichž se neobejdeme
Nedostatečná koordinace zájmů mezi obcemi, městy, kraji a státem
Nedostatečná atraktivita obce/ města z hlediska investování a podnikání
Nedostatečná atraktivita obce/ města z hlediska trvalého bydlení
Špatná poloha
Nedostatečné kompetence místních samospráv
Nedostatečné organizační a plánovací kapacity obce/ města
Chybí sdílená vize a schopnost domluvit se na klíčových rozvojových opatřeních
Kvalita lidských zdrojů a sociální prostředí (lidský a sociální kapitál)
0
10
20
30
40
50
60
periferní
mezilehlý
suburbanizovaný
průměr

Koncepční přístupy k zajištění rovnocenných životních podmínek (občanské vybavenosti)

Adaptační strategie

- **Zlepšení dostupnosti** - např. zvýšení individuální mobility prostřednictvím optimalizace veřejné dopravy v rámci mikroregionu („lidé za službami“)
- **Flexibilní řešení** – technické nebo organizační řešení – např. menší, ale flexibilnější autobusy (malé autobusy, taxi pro seniory, malotřídky apod.)
- **Sdružování veřejných služeb** (vytváření multifunkčních zařízení) – výhody ze slučování, např. koncentrace obchodu, služeb do jedné budovy apod.
- **Časově omezená nabídka služeb** – týdenní trhy, omezené úřední hodiny apod.
- **Mobilní služby** - „služby za lidmi“ – rozvoz pečiva, mobilní knihovny, pojízdné prodejny, učitelská mobilita (odborných učitelů apod.)
- **Decentralizace** – zmenšování spádových obvodů, výhody z decentralizace (energetika, rozhodování lidí o věcech veřejných apod.)

Příklad z Německa: Lauenburg a Boizenburg - dvě stejně velká malá města (12 tis. obyvatel) s odlišnou občanskou vybaveností

Lauernburg

Boizenburg

Koncepce prostorového uspořádání nebo regionálního rozvoje

TVRDÉ NÁSTROJE

1. Koncepce centrálních míst (dříve: středisková soustava osídlení)
2. Rozvojové osy
3. Územní kategorie – práce s různými typy území

MĚKKÉ NÁSTROJE

4. Územní spolupráce (kooperativní řešení problémů místního/ regionálního rozvoje, meziobecní spolupráce, místní akční skupiny, sítě měst, metropolitní regiony, přeshraniční spolupráce apod.)
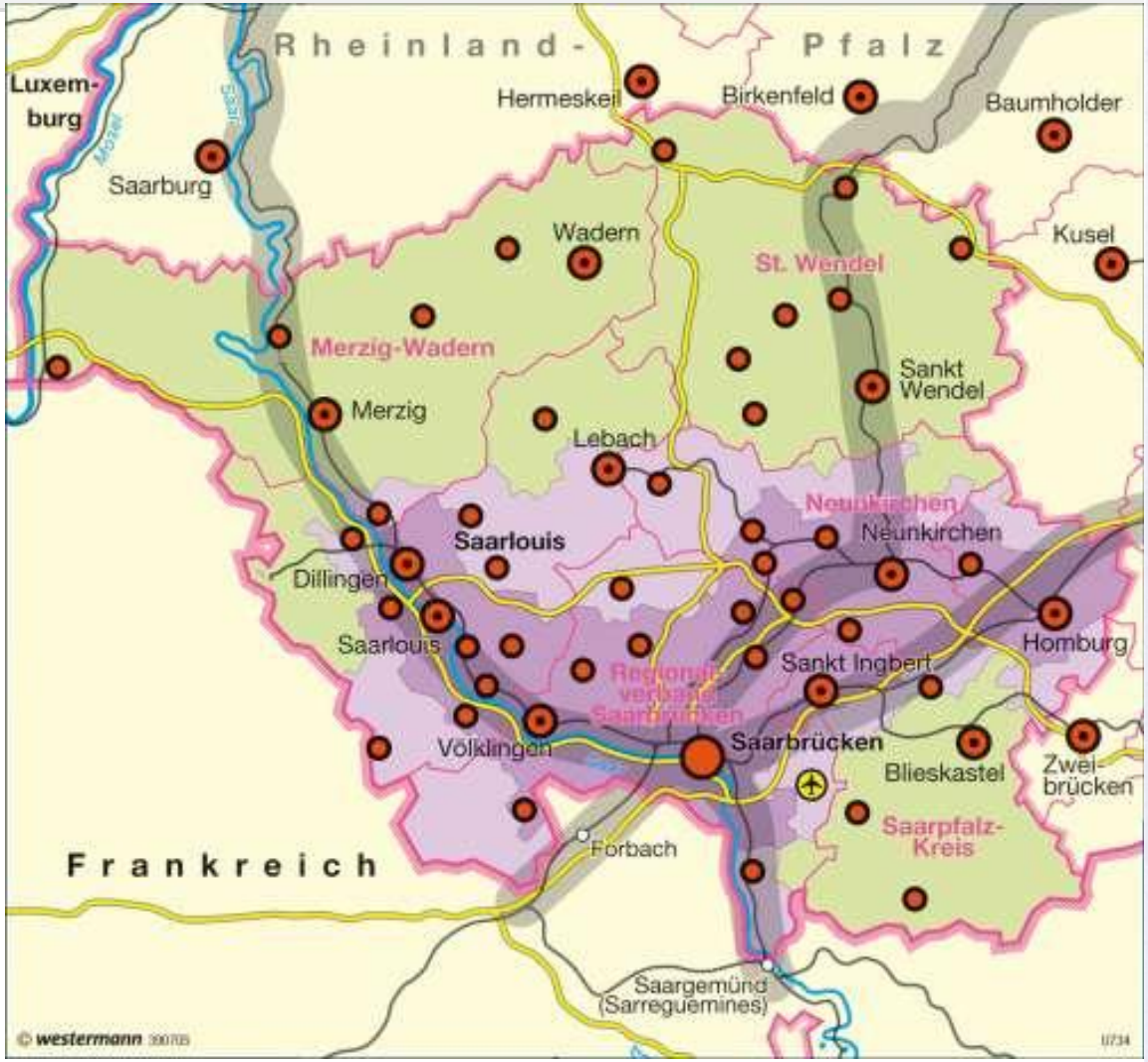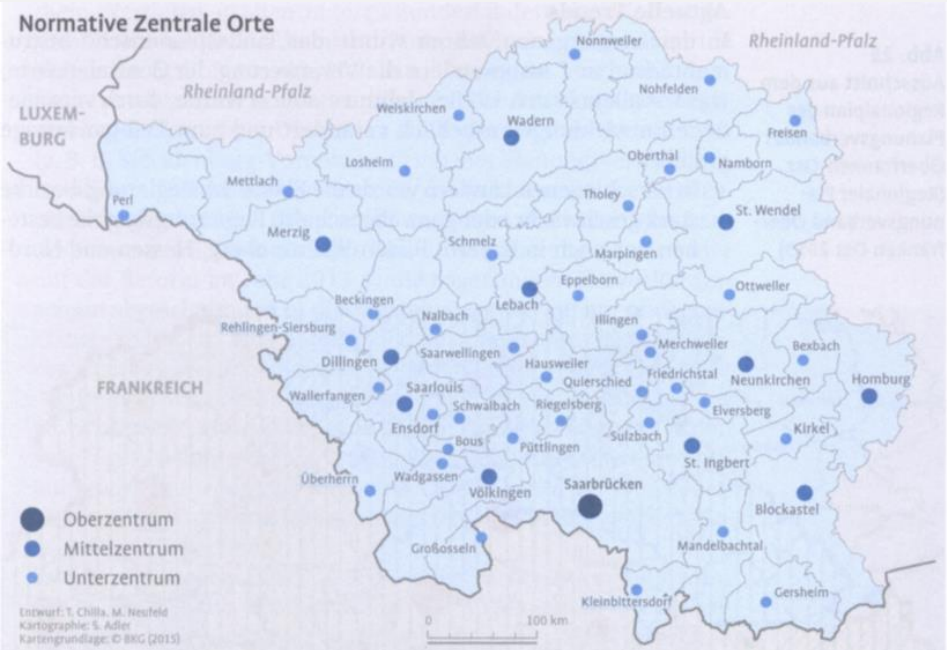
Analytický a normativní koncept centrálních míst